

Hogyan ismertem meg a Szentírást?

Mindjárt a cím ellen óvást kell emelnem. A szentírást nem lehet teljesen megismerni. Akárhányszor olvasom is el, nem mondhatom, hogy már minden részletét tudom. Semmi sem áll távolabb a szentírással való foglalkozástól, mint a jólakottság érzete, mely önelégülten azt mondja: én már jól ismerem a szentírást. De ez nemcsak a szentírás egészére vonatkozik, hanem a részleteire is. Az egyes kijelentések vagy példabeszédek sem állhatnak tudatunkban úgy, hogy ezeket mi már teljesen ismerjük. Sokkal nagyobb titok az Isten, hogysem megnyilatkozásait teljesen megértjük. Ez nem azt jelenti, hogy nem lehet egy-egy szentírási helyet értelmezni. Az egyház kétezer éve olvassa a szentírást, és az egyházban kialakult egy hagyományos értelmezési mód, amihez alkalmazkodnunk kell. Éppen az értelmezés alázata visz bennünket arra, hogy elfogadjuk az egyház értelmezését s ne ragaszkodjunk görcsösen a magunkéhoz. Nem lehet meg tehát bennünk a szentírás teljes megértésének tudata, mert akkor hiányozni fog bennünk az értelmezés alázata.

Erre különben Szent Pál által figyelmeztet az Isten bennünket. „Bizonyos – írja –, hogy mindnyájunknak van tudása. A tudás azonban fölfuvalkodottá tesz, a szeretet viszont épít. Aki sokat ad tudására, még nem ismerte föl, hogyan kell tudnia.” (1 Kor 8, 1.) Az isteni titkok tudatában kell a szentírást kezünkbe vennünk. Ez teszi fogékonyra és nyitottá lelkünket, hogy a sokszor olvasott és ismerős szentírási szövegek egyszer csak megnyíljanak és új oldalról mutassanak rá Isten megváltó művére.

A kezdés kegyelme

Hogyan kötődtem a szentíráshoz? Erre a kérdésre körülbelül olyan nehéz megfelelni, mint a szerelem eredését kibogozni. Az ember egyszer csak megállapítja, hogy van. Létezik és dolgozik bennünk. Én is sokáig azt hittem, hogy a később említendőket következtében kezdtem el olvasni és szeretni a szentírást. De nemrégiben lapozgattam ifjúkori jegyzeteim között, és ámulva látom, hogy milyen gondossággal és részletezéssel írtam össze fiatal fejjel a keresztsben való megváltásra vonatkozó bibliai szövegeket. Történelemtanárunk ugyanis – emlékezetem szerint – Luther lelki alkatát elemezve szépen kifejtette, hogy fiatal korában sokat foglalkozott a kereszts teológiájával. Valahogy így kezdődött.

(Érdekes, hogy az egyetemi szentírás-előadások nem tettek rám különös benyomást. Pedig kiváló tanáraink voltak. Ez is igazolni látszik, hogy több kell a szentírás megszeretéséhez, mint értelmi indítás. Az valahonnét mélyebbről fakad.)

Külső segítségek

Olvasmányaim során kezembe került néhány múlt század végi angol regény magyar fordításban – talán az író tiszteletes-lányoktól, a Brontë-nővérektől, s ezekből csodálatosan szép bibliás hangulat áradt. A pátriárkák korának eleven, Istennel átjárt és kiegyensúlyozottan békés világról sehol máshol nem olvastam olyan bensőséges egyszerűséggel írt részleteket. Ez a bibliás szellem belefolyt a regény hőseinek, a mindennapi embereknek az életébe. Megkapott az, hogy a mindennapi életet lehet ennyire az Isten szemével nézni és látni. De egyben felhívást is éreztem, mint Szent Ágoston: Si potuerunt hi et hae, cur et non tu, Augustine!? (Ha azok képesek voltak, te miért nem?) Ha ezek így el tudták sajátítani a szentírásnak nemcsak a betűjét, de a szellemét, miért ne tudnám én is megismerni ennyire a kinyilatkoztatást?

Ugyanebben az időben más oldalról is kaptam nem kevésbé hatalmas lökést. Ady Endre verseit olvastuk akkoriban lelkesen. A hatása alatt álltunk. Nekem feltűnt, hogy akárhány Ady-vers fölött egy-egy szentírási idézet áll, mégpedig nem közismert szentírási idézet, jelezve azt, hogy a mottóul vett bibliai rész mozdította meg a költő géniuszt és lobbantotta fel élményét. Pl. „Istenhez hanyatló árnyék.” Eltűnődtem, hogy a költő mit tud kihozni a bibliának egy odavetett megjegyzéséből. És rámutatott, mily költői gazdagság rejlik két szóban is, és milyen plasztikusan tudja két szó is magában rejteni egy egész emberi sors történetét.

Arról is meggyőződtem, hogy a szentírásnak nemcsak papi ajkakon és vallásos témakörben van mondanivalója, de az életnek abban a sokszerű forgatagában is, amelyben Ady élete lezajlott.

Megszégyenítőleg hatott rám, hogy Ady, aki igazán nem volt papi ember, s élte ennek a világnak az életét, így érti és így tudja a szentírást; akkor nekem, aki az igehirdetésre vállalkozom és életem eleméül választottam az ige szolgálatát, nem szabad elmennem a szentírás mellett, meg kell hódítanom, amennyire csak lehet, és próbálnom kell belehatolni világának gazdagságába.

Zoszima sztarec vallomása

Ilyentájt került kezembe Dosztojevszkij hatalmas regénye, a *Karamazov-testvérek*. Ebben Aljosa megírja a szent embernek, Zoszimának az életét önvallomásai alapján. Elmondhatja a sztareccal, hogy térítette meg a világ útjáról őt a szentírás, amit egy ünnepi istentisztelet alkalmából a templomban egy gyermek felolvasott. Az aranykupola felé szálló tömjénfüst napsugártól megvilágított fényében felhangzó igében megérezte a szóló Isten jelenlétét. Annnyira szuggesztív e jelenet leírása, hogy ez csak magának Dosztojevszkijnek személyes élménye lehetett. És ebből fakadt magának Dosztojevszkijnek Zoszima sztarec szájába adott fölséges véleménye és felfogása a szentírásról. „Mily könyv a szentírás, mily csodákat és erőt rejt magában az ember számára?! Mintha a világ és az ember az ő emberi karakterével volna benne kifaragva; egyszer s mindenkorra meg van mutatva benne minden. És mennyi titok megfejtve, felfedezve!”

A humánus széles palettája tárul ki előtte. Épp ezért kéri a papokat: „Ha kinyitná (a pap) előttük a szent könyveket, és olvasna abból minden okoskodás és

nagyrálátóság nélkül, nem fitogtatva, hogy fölöttük áll azoknak, hanem olvasna szívesen, szelíden, maga is örülne, hogy olvashat nekik s hogy azok őt hallgatják, megértik; ha maga is szeretné az Írás szavait, ha csak helyenként tartana szünetet, hogy megmagyarázzon valamely szót, melyet az egyszerű nép nem érthet. Ne félj, megértetek azok mindent!”

És rámutat a szent szavak belső erejére. „Csak egy igen kis mag kell, ha bedobja azt az egyszerű nép szívébe s ha az ott meg nem hal, akkor élni fog lelkében az egész életen át, ott lappang benne a sötétségben, az ő vétkeinek bűzéiben, mint valami fényes pont, nagy emlékjel. És nem kell széltében-hosszában oktatni, magyarázni; megérti a nép az egyszerű előadást.”

Dosztojevszkij e vallomása a bibliáról maga is bibliái értékű, hisz majd alább látni fogjuk a bibliának magának sajátmagáról tett vallomásait.

Németh László bizonyága

Már jóval később jutottam hozzá Németh László *Négy próféta* című drámájának előszavában írt tanulmányához logikai, szempontból mégis idetartozik az, ami belőle megkapott. Ebben az előszóban beszámol arról, hogyan fedezte fel újra a bibliát egy sárospataki útja alkalmából, amikor is a vendéglátók egy bibliát tettek – szokás szerint – a vendégek éjjeliszekrényére. És mint maga írja: „úgy aludtam el, hogy a szentírást forgattam”. Kiegészítő könyveket kért. Ebből azután tanulmány lett, melyben írja: „Elő-Ázsia történelmében itt jelenik meg először imponáló fenségben az az alak, akinek fájdalmában, fenyegetésében, reménységében annyira ismer rá a világi hatalommal szemben a dolgok ősi szellemi rendjére, az okoskodó politikai számítással szemben messzebb látó, szükségszerűségekre hivatkozó költő és gondolkodó utód.”

Majd elemezve az ószövetségben megörökített emberkép szenvedélyességét, leírja a következő örök szavakat: „Az ember az ószövetségben ismert rá magára, s az újszövetségben az orvosságra és megváltásra.”

És hogy milyen drámai feszültségeket érzett ki a szentírás olvasott szövegéből, azt láthatjuk a *Négy próféta* verses drámájából, amelyben Ozeás, Izaiás, Jeremiás és Ezekiel próféták világába villant bele, majdnem a szentírás szavaival.

A tudomány tanulságai

Mindezeken túl vagy közben volt még valami, ami nem kis mértékben hatott szentírásolvasásomra. Éspedig a tudomány útmutatása. Schütz Antal dogmatika professzor a szentségekről beszélve sokszor és nagy elismeréssel hivatkozott Dölgernek és iskolájának kutatásaira, akik újszerűen tárták fel az ősegyház életét és felfogását. Dolgozataikhoz hozzájutva csodálkozva láttam, hogy nemcsak szentírási mondatok, de a mondatok tört részei, sőt szavak is milyen súlyosan esnek latba a bibliai világ feltárásában. Ugyanezt erősítette meg bennem a kalocsai teológián a tanártársam, Dr. Szörényi Andor által közvetített biblikus irodalom egyikének-másikának olvasása. Ez nem biblikus tanulmányok pótlása volt, inkább érdekesség kedvéért egy-egy jelentősebb „racionalista” író művének áttanulmányozása. Pl. nagy hatással volt rám Bultman egyik munkája. De nem

a belső mondanivalója miatt, az elmélete hidegen hagyott. De a módszere, mellyel elméletét a Szentírás értelmezésére felépítette: hogy pl. félmondatok és köszöntések is milyen jelentős mondanivalót hordhatnak magukban.

Mindez megerősítette bennem azt a magatartást, amit alapvetőnek tartok a Szentírás olvasáshoz hozzáfogó emberben: a kinyilatkoztató Isten minden egyes szót azért íratott le a Szentírásban, mert annak jelentést és jelentőséget adott. Tehát minden szónak súlya van, hordoz valami isteni gondolatot, akár megtalálom, akár nem. És ha egy olvasásra nem nyílt meg egy-egy helynek az értelme, nem nyugtalankodtam, mert tudtam, reméltem, hogy a következő vagy későbbi olvasásnál esetleg feltárul jelentése, és kinyílik számomra is a szavakba zárt igazság.

A Szentírás tanúsága

Még inkább megnőtt a Szentírás szavai iránt tisztelem, amikor ráakadtam a Szentírásnak saját magáról, az Isten szaváról alkotott véleményére. Talán a legtöbbször hallott példabeszédből egyszer csak megállásra készítetett a jézusi kijelentés: „Az Isten igéje mag” (Lk 8, 11). Tehát nem csupán leírt szavak és betűk halmaza, hanem életerőt hordoz magában és rejtett erőket sugároz ki. Úgy, amint már Izaiás prófétánál is olvassuk: „Amint az eső és a hó lehull az égből és nem tér oda vissza, hanem megöntözi a földet, és termővé, gyümölcsözővé tesz, hogy magot adjon a magvetőnek és kenyeret az éhezőknek, éppen úgy lesz szavammal is, amely ajkamról fakad. Nem tér vissza hozzám eredménytelenül, hanem végbeviszi akaratomat, és eléri, amiért küldtem.” (Iz 55, 10.)

A mi Urunk is jelzi, hogy milyen tisztító erők áradnak ki szavaiból. Tanítványainak mondja az utolsó vacsorán: „Ti már tiszták vagytok a tőlem kapott tanítás (görögben: logon) hatására.” (Jn 15, 3.) A szellemi katharizis erőit árasztja az isteni ige. Ezt még erőteljesebben fejezi ki a Zsidókhoz írt levél: „Az Isten szava ugyanis eleven, átható és élesebb minden kétélű kardnál. Behatol és szétválaszt lelket meg szellemet, ízet és velőt. Ítélt a szív gondolatairól és érzületéről.” (Zsid 4, 12.) Ez a megállapítás különösen plasztikusan mutatja az isteni ige tisztító jellegét, hiszen utal arra, hogy behatol az ember ösztönvilágába, a tudatalattiságok és a szenvedélyek eredő helyére, és az orvos bonckésénél biztosabban választja el a sötétséget a világosságtól, a tisztulatlanságot a lélek belső világától.

Mindezekből érthető, hogy a zsinatelőtti misében miért olvastatta az egyház az evangéliumot az oltár baloldalán elfordulva. Ott képzelték el a középkori emberek a sötétség legmélyét, és éppen ide akarta belemondani az evangélium fénylő szavait a sötétség meghódítására. Ugyanebből a felfogásból táplálkozott ugyan csak a középkori egyház ajánlata, hogy testi-lelki viharok idején, a lélek sötétségében és bármiféle megpróbáltatásban olvassuk – lehetőség szerint fennhangon – a Szentírást. Ez a felfogás vezethette Assisi Szent Ferencet arra a rendelkezésére, hogy ha valamilyen papíron Isten neve vagy szentírási mondat áll, eldobni nem szabad, hanem tiszteletből el kell égetni.

Isten könyve

Mindez arról győzött meg, hogy vegyem komolyan egyházunk tanítását, miszerint a Szentírás Isten könyve az emberiség s benne az egyes ember számára. Ép-

pen ezért titokzatos erőket és mondanivalókat rejtő „Szézáam tárulj!-szikla”, melynek olvasásához csak levett sarokkal lehet közeledni. És le kell vetni a kíváncsiság és érdekességhajhászás talmi lelkületét.

Nem zavartak meg a tudomány különféle elméletei a Szentírásról. Egyáltalán nem sokat bibelődtem formatörténeti és szövegtörténeti problémákkal. Azokat a tudósokra kell bízni és hagyni. Amikor egy tudósnál olvastam, hogy az újszövetségi Szentírásban százötvenezer szó van, de a különböző olvasásokban (lectio varians) négyszázötvenezer, és ebben a töméntelen változatosságban alig akad néhány, amelyek jelentősen eltérne egymástól, akkor rájöttem, hogy a hívő szentírásolvasónak nem érdemes bibelődnie azzal, hogy különféle tudományos könyvekben merüljön el. Ha meg akarja ismerni az Isten kinyilatkoztató akaratát, lényegében megtalálja abban a Szentírásban, amiért egyházunk felelősséget vállal és mint sugalmazott szöveget kezünkbe ad.

Még azt se nagyon nézzük, hogy Máté vagy János, Pál vagy Péter ír vagy mond valamit nekünk. Általuk ugyanis Isten szól hozzánk. A Filemonhoz írt levélnek vagy a Júdás levélnek éppen olyan súlyos a mondanivalója, mint az úgynevezett nagy iratoknak. Isten szava az egyik is, Isten szava a másik is. Isten kinyilatkoztató szándékát hordozza az egyik is, és a másik is. És lehet, hogy éppen azoknál a részeknél világlik lelkünkbe Isten üzenete, ahol nem is gondoljuk.

Olvasni kell

Valaki egy lelkigyakorlat végén megkérdezte: Meg tudom-e mondani, hol lehet kapni azt a bibliát, mely mindig ott nyílik ki, ahol éppen szükséges. Tréfás a kérdés, mert ilyen biblia nincs. De hogy némi járatosságra szert tegyünk, ahhoz az kell, hogy olvassuk. Nem bevezetők, és nem is valamilyen csodát csináló magyarázatok eredményezik a szentírás ismeretét, hanem a titkok tiszteletével eltelt olvasás. Hogy hányszor kell elolvasni? Mindig kell olvasni. Ha végeztünk vele, kezdjük újra. És mint fentebb már mondtuk, kihagyás nélkül. Ismerős részeket is, mintha most olvasnánk először.

Azt megtehetjük, hogy először az evangéliumokat vesszük sorba vagy a Cselekedetekkel együtt az apostoli leveleket, és ezekbe próbálkozunk behatolni. Azzal a hittel kell ezt tennünk, hogy ha egyetlen egy részt sem világított föl olvasásunk, akkor is isteni erők áramába került a lelkünk. És a szentírásból kiáradó erő, mint rejtekben ható rádium-sugár, behatolt bensőnkbe, és ott elvégezte a lélek mélyét megtisztító munkáját. Ne legyünk tehát elégedetlenek, ha történetesen semmit nem kapunk Isten világosságából. De annál inkább legyünk hálásak, ha egy-egy rész belátása megvilágosított minket. Ezt a részt ne restelljük ceruzával aláhúzni, hogy később könnyebb legyen a visszaemlékezés. Lassan elérhetjük, hogy majd minden szó lelkünk átvilágosodásának jelvéé lesz.

A szentírási jegyzetek eligazítanak abban, hogy az egyház szellemében járnak-e gondolataink. Később pedig, mikor már egy kicsit megismerkedtünk a biblia világával, jól tesszük, ha egy-két jó könyvet elolvasunk a bibliáról. Ilyenkor már ezek a tudósoktól írt könyvek nagyon hasznosak lehetnek számunkra. Olyan könyvről ne áldojunk, amely megadja a bűvös jelszót, a Szézáam tárulj!-t, s így a biblia minden kincséhez játsza hozzájutunk. Segítséget kaphatunk a könyvekből, de helyettünk nem olvassák el a Szentírást. Pedig a Szentírás ismeretéhez ez kell.

A megállás kényszere

Azért nem kell gyorsan olvasni a bibliát, hogy legyen erő bennünk megállni ott, ahol a szöveg megállít. Pedig már sokszor átolvastuk, és nem is várunk indítást tőle. A nemzetség-táblák például nevek unalmas egymásutánja. De egyszerűen rádöbbenünk, hogy kik is voltak ezek. Persze Ábrahámot és Dávidot ismerjük. De ha a többi közül is néhányat megismerünk, rájövünk, hogy az emberi bukásoknak és szenvedélyeknek milyen mélypontján járó emberek is akadtak ezek között. A megemlített négy asszony közül egy sem kifogástalan. De akikről nem tudunk semmit, azok jelentősége is megnő, hiszen jelentéktelen kis szürke mindennapi emberek voltak, akiket ellepett a mindennapiság pora. És ezeken az emberi zugokon és sekélyességeken keresztül ömlött és szűrődött az a vér, mely hordozni volt hivatva az üdvözítőt, és váltságul szolgált a világ bűneiért. „Valóban bűneinket ő hordozta . . .”

Vagy például a gyermekség történetében sokszor hallottuk és olvastuk, hogy az összeírásra Názáretből Betlehembe mentek. De egyszer csak megállunk és belegondolunk, hogy mit jelentett ez. A Szűz Anya és Szent József nyilván bekészítették mindent a Megváltó érkezésére, ruhát, élelmet, mint ilyenkor szokás. De mindezt ott kellett hagyniok készen, és elmenni az idegenségbe, a berendezettség hiányába épp akkor, amikor ők mindent megtettek. Mennyire modern problémák tűnnek elő egy-egy ilyen megállásra!

A kenyérszaporításnál is feltűnik egyszerűen, hogy Jézus nem egy halom kenyeret hozott ki az öt árpakenyérből, amelyből mint valami raktárból az apostolok nyugodt szívvel osztogattak az ötezer embernek, hanem Jézus fél kenyeret ad az apostolok kezébe és azzal kellett elindulni a letelepített ötezer ember felé, megküzdve minden egyes törésnél, hogy vajon jut-e a következőnek. Várnak rájuk ezren, s kezükben csak egy fél darab kenyér van. Nem izgalmasan mutatja-e ez az egyház mindenkori képét, és nem mutatja-e ez a küldött apostoloknak a reménytelenség ellenére is elinduló hitét? Amiben nekünk sem ártana őket követnünk, hiszen a mai világ kérdéseinek megoldására annyira felszereletlenek vagyunk, mint az apostolok az ezrek színe előtt a fél kenyérral. Mégis vállalnunk kell a küldetést.

Ilyen megállni való helyek bőven vannak a Szentírásban, és érdemes elmélkedni fölöttük.

Homályos beszéd

Később rájövünk, hogy a bibliában sok homály is van. Szentírásolvasó másfelekezetű keresztények szeretnek is hivatkozni ezekre a homályokra és nyílt beszédet várnak a szentírástól. Jézus az utolsó vacsorán jellemzést ad hároméves igehirdető módjáról, mikor azt mondja: „Ezeket képletesen mondtam nektek. Eljön az óra, amikor már nem képletesen szólok, hanem nyíltan beszélek az Atyáról.” (Jn 16, 25.) Ezt sokan csak Jézus példabeszédeire értelmezik, holott Jézus itt általánosabban beszél. Ennek a görög eredetije annyit jelent, mint mélyértelmű, talányos, rejtett értelmű beszéd.

Erre jó gondolnunk, hiszen a Szentírás nem tud érdekességben versenyezni a világi elbeszéléssel. Nem mintha nem tudott volna Jézus úgy beszélni, hogy rajta

feledjük figyelmünket. Hiszen egy tömeget szóval tartani egy órán keresztül sem kis dolog. A mi Urunk három napon keresztül szóval tartotta a tömeget, méghozzá úgy, hogy az evésről is elfeledkeztek. (Mt 15, 32.) Apostolainak is ígért „olyan ékesszólást és bölcsességet, amelynek egy ellenfelet sem tud ellenállni vagy ellentmondani.” (Lk 21, 15.) Jézus azzal, hogy igazságait és rendelkezéseit sokszor talányszerűen mondta el, az igehirdetés területén is vállalta a kereszt botrányát. Amint Szent Pál apostolnál olvassuk: „Mivel ugyanis bölcsességében a világ nem ismerte föl Istent isteni bölcsességében, úgy tetszett az Istennek, hogy oktalannak látszó igehirdetéssel üdvözítse a hívőket.” (1 Kor 1, 20.) A kereszt oktalansága nemcsak a szoros értelemben vett megváltói titokra terjed ki, de átfonja Jézus egész földi működését. Micsoda áldozat lehetett az Úr Jézus részéről állandóan úgy beszélni, hogy a keresztnek ez a titka rajta uralkodjék egész beszédmodorán, noha ő, mint megtestesült bölcsesség rendelkezett a közlésnek azzal a világosságával és meggyőző erejével, mely első olvasásra is megragadja az olvasót.

A kereszt titkában

És itt van a Szentírásnak megváltói jellege. Amint ugyanis testbe öltözött az örök Ige, úgy öltözött betűkbe az Isten bölcsessége. Sorsa is az a sors lett, ami megtestesült formájának: kiteljesült emberség, lenyűgözően kisugárzó fönség, mely imponáló erőket áraszt magából a csodatevéseket is beleértve, de amit sokan – rokonai és ismerősei közül (Jn 7, 5) – nem fogtak föl, sőt ellenségesen értelmeztek. És amint szent teste nem kerülte el sorsát, úgy a szentírásban is el kell szenvednie átvitt értelemben a különböző szövegmagyarázatok erőltetéseit és például az evangéliumok létrejöttére vonatkozó különböző elméletek tiszteletünket romboló behatásait. Mikor Jézus arról beszélt, hogy Illés második eljövetele Keresztelő Jánosban valósult meg, így jellemzi a Keresztelő mártíriumát: „Illés már eljött, de nem ismerték föl s kényük-kedvük szerint bántak vele. Így szenved majd az Emberfia is tőlük.” (Mt 17, 12.) Jézus szenvedését az eredményezte, hogy az emberek „kényük-kedvük szerint bántak vele.” A Szentírást olvasó mindig kísértve van arra, hogy saját feje szerint magyarázza a Szentírást és eltérjen a Krisztusi Test vagyis az egyház kétezeréves értelmezésétől. De aki hívő lélekkel olvassa, az felismeri a hozzánk szóló Krisztust minden emberi hiteltelenítés és megaláztatás ellenére, ahogyan a kereszt megalázottságában is felismerjük az Emberfiát.

*

Ha tehát röviden felelni akarok a föltett kérdésre: hogyan ismertem meg a Szentírást, akkor csak annyit kell mondanom, hogy hívő lélekkel olvastam a szent könyveket. Nem hébe-hóba, de komolyan, Isten szolgálataképpen, Isten üzeneteire várva.